

УДК 336:343

DOI: 10.60022/2(2)-16S

Данилюк Марія Миколаївна

кандидат економічних наук

старший викладач кафедри управління та адміністрування

Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту

Західноукраїнський національний університет, Україна

Danyliuk Mariia

Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer in the Department of Management and Administration

Ivano-Frankivsk Educational and Research Institute of Management

West Ukrainian National University, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8228-1533

Заяць Марта Яремівна

кандидат економічних наук

доцент кафедри управління та адміністрування

Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту,

Західноукраїнський національний університет, Україна

Zaiats Marta

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor in the Department of Management and Administration

Ivano-Frankivsk Educational and Research Institute of Management

West Ukrainian National University, Ukraine

ORCID: 0000-0002-1227-1946

Феценець Василь Васильович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту

Західноукраїнський національний університет, Україна

Fetsenets Vasyl

higher education applicant at the first (Master's) level

Ivano-Frankivsk Educational and Research Institute of Management

West Ukrainian National University, Ukraine

ORCID: 0009-0007-7029-1690

ФІНАНСОВЕ ШАХРАЙСТВО: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Анотація. У статті досліджено проблематику ідентифікації фінансового шахрайства. Визначено, що фінансове шахрайство включає в себе широкий спектр протиправних дій, ціллю яких є одержання фінансової вигоди шляхом введення в оману фізичних, юридичних осіб та органи державної влади. Доведено, що під впливом різних чинників диверсифікуються методи та способи його вчинення, і тому на сьогодні фінансове шахрайство є глобальною загрозою. Розглянуто зарубіжний досвід вчинення шахрайств, зокрема: у сфері охорони здоров'я, романтичні шахрайства, шахрайства в кол-центрах, шахрайства з використанням облікових записів, шляхом встановлення шкідливого програмного забезпечення та участі в онлайн-іграх. Виявлено, що кількість фінансових шахрайств зростає протягом останніх років, цьому сприяє використання віртуальних активів та розвиток цифрових технологій.

Ключові слова: фінансове шахрайство, ризики, управлінські рішення, сталий розвиток, фінансова система, глобалізація.

FINANCIAL FRAUD: FOREIGN EXPERIENCE AND DOMESTIC REALITIES

Abstract. The article examines the issue of identifying financial fraud. Financial fraud is a global challenge and threat. It is determined that financial fraud includes a wide range of illegal actions. The purpose of which is to obtain financial benefit by misleading individuals, legal entities and government authorities. It is

proven that under the influence of various factors, methods and ways of committing it are diversified. Foreign experience in committing fraud is considered, in particular: in the field of health care, romantic fraud, fraud in call centers, fraud using accounts, by installing malicious software and participating in online games, fraud against the background of emergencies or military operations. It is found that the number of financial frauds has been increasing in recent years. This is facilitated by the use of virtual assets and the development of digital technologies. It was also investigated that financial fraud causes unprecedented damage to the economy, threatens the development of investment and entrepreneurial activity, and affects the income and well-being of citizens. Calculating all the costs incurred in the fight against financial crimes is a complicated task. The costs can be direct or indirect, tangible or intangible, fixed or variable, one-time or permanent. These funds are directed to the development and support of an ever-growing number of supervisory authorities. The functioning of financial intelligence units, interconnected central property registries, intergovernmental policy-making bodies, law enforcement agencies, and several other large bureaucratic institutions involved in the fight against financial fraud. A global system for combating financial fraud is possible under the condition that public and private institutions must cooperate closely at both the national and international levels.

Keywords: *financial fraud, risks, management decisions, sustainable development, financial system, globalization.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки зросла кількість випадків та обсяги фінансового шахрайства. Диверсифікувалися методи та способи його вчинення. І тому на сьогодні фінансове шахрайство є глобальною загрозою, яка опосередковує діяльність спрямовану на отримання вигоди шляхом оману та навмисних протиправних дій. Шахрайство завдає великих фінансових втрат окремим особам, підприємствам, підриває довіру до національної та світової фінансових систем.

У зв'язку з цифровізацією багатьох сфер життєдіяльності, фінансове шахрайство стало поширеним явищем та залежно від об'єкта шахрайських дій може бути вчинене стосовно фізичних, юридичних осіб та держави. Кричущими є наслідки шахрайських дій, оскільки з розвитком технологій вони модернізуються. Та на випередження шукають вразливі місця і адаптуються до заходів безпеки. Виявлення та оцінка загроз, що опосередковують різні види шахрайства, а також чинників, що є запорукою їх зростання, мають вирішальне значення в боротьбі та протидії цьому багатофакторному явищу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика причин виникнення та наслідків фінансового шахрайства знайшла відображення в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема їх теоретичну концептуалізацію та економічне підґрунтя дослідили Кізима Т., та Хамига Ю. [2], Резнік О та Болгов Г. висвітлили заходи протидії йому [3], Гончар Л., Малахова А., Невкіпіла О. визначили вплив фінансового шахрайства на економічну безпеку держави [4], Нежива М. та Мисюк В. окреслили механізми протидії шахрайству в умовах війни [5], Шикун В., Булик Д. систематизували схеми професійного шахрайства у компаніях, та розробили методи побудови надійної системи контролю та управління ризиками на вітчизняних підприємствах [6], Близнюк Т., Кирій В., Голубкін С. узагальнили методи протидії [1]. Група іноземних дослідників оцінила роль аналізу даних під час виявлення фінансового шахрайства [8], Капроф J. окреслив майбутні перспективи фінансового шахрайства [8], а Reurink A. – здійснив детальний огляд наукових досліджень за цією тематикою [9]. Це актуалізує необхідність подальших досліджень у цьому напрямку.

Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду використання інструментів та способів ідентифікації і мінімізації фінансового шахрайства, визначення можливих шляхів їх пристосування та впровадження в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Фінансове шахрайство як загальноновживаний термін включає в себе широкий спектр протиправних дій, ціллю яких є одержання фінансової вигоди шляхом введення в оману фізичних, юридичних осіб та органи державної влади. Фінансове шахрайство містить у собі два взаємопов'язаних елементи [11]. З однієї сторони це мотив – одержання матеріальної вигоди, з іншої, засоби – обман у різних формах, їх взаємодія призводить до одержання неправомірної матеріальної вигоди. Шахрайські схеми не є застиглим механізмом, вони динамічно розвиваються під впливом економічних, соціальних та технологічних чинників.

Шахраї використовують технології та технологічний прогрес як сприятливий фактор для діяльності злочинних груп. Стрімке використання штучного інтелекту також сприяє розвитку цього явища.

Відповідно до Звіту [14] фінансове шахрайство в США є загрозою для окремих осіб, приватних

компаній так і для державних установ. Зокрема, наголошується на тому, що онлайн-інструменти злочинців швидко модернізуються в час надзвичайних ситуацій, наприклад розпалу пандемії Covid-19.

Найпоширенішим видом фінансового шахрайства є шахрайства в сфері охорони здоров'я, їх кількість невпинно зростає, що генерує значні збитки, завдаючи шкоди як державним програмам, так і приватним клінікам та організаціям. Шахрайські схеми часто охоплюють широкий спектр операцій від корпоративного шахрайства, хабарництва до діяльності, що призводить до незаконного розповсюдження наркотиків. Ці масштабні схеми шахрайства збільшують витрати на охорону здоров'я, розпорошують обмежені бюджетні ресурси та спричиняють ризики підвищення смертності.

Одним з найпоширеніших видів шахрайства в сфері охорони здоров'я є подача неправдивих заяв про відшкодування. А також отримання непотрібного медичного лікування та призначення небезпечних та непотрібних опіоїдів, що викликають залежність. Іншим прикладом шахрайства в охороні здоров'я є використання фальшивих компаній-постачальників медичних послуг для шахрайського виставлення рахунків як державним так і приватним страховикам охорони здоров'я з метою отримання незаконних доходів.

Шахрайські схеми також набувають розквіту на фоні надзвичайних ситуацій чи військових дій. Прикладом може служити смертоносний землетрус у Туреччині чи війна в Україні. Злочинці видавали себе за благодійників чи відомих знаменитостей та ініціювали гуманітарні заходи і збори коштів, спонукаючи жертв перерахувати кошти [14].

Окреме місце займають романтичні шахрайства суть яких полягає у підбірці профілів на сайтах знайомств, у додатках, соціальних мережах чи інших платформах для заманювання потенційних жертв. Шахраї зазвичай використовують чужі фотографії, створюють привабливі акаунти, вигадують історії успіху щоб бути цікавим для жертви. Вони можуть витрачати місяці часу для побудови близьких, довірливих стосунків, що включає спілкування в чатах, через електронну пошту чи телефон. Зрештою вони вигадують особисту трагедію, невідкладну сімейну ситуацію, проблеми зі здоров'ям. Окрім фінансових втрат, потерпілі зазнають емоційного та психологічного травмування.

Жертвами фінансових шахраїв часто стають особи, що мають відносини з кол-центрами. Шахрайство в кол-центрах охоплює різноманітні типології фінансового шахрайства, але загалом стосується шахрайства, яке незаконні суб'єкти здійснюють по телефону з кол-центрів, розташованих за кордоном. Шахрайство в кол-центрах, хоча й не є новим, швидко поширилося в останні роки. Воно переважно спрямоване на людей похилого віку, що також робить його формою шкідливого шахрайства. Шахраї можуть видавати себе за представників служби підтримки клієнтів або технічної підтримки відомих компаній і стверджувати, що обліковий запис або комп'ютер жертви було скомпрометовано. Потім вони можуть попросити жертв віддалено встановити програмне забезпечення, щоб вони могли відстежувати активність, що дає шахраю повний контроль над комп'ютером жертви.

У шахрайстві від імені державних органів влади шахраї видають себе за представника правоохоронних органів чи Податкової служби або іншого державного службовця. Шахраї також можуть підробляти номери телефонів або використовувати фальшиві облікові дані, щоб здаватися справжніми. Створюють різні сценарії, щоб отримати оплату, зокрема, можуть стверджувати, те що жертва не виконала обов'язок присяжного та повинна негайно сплатити штраф, щоб уникнути відповідальності, або повинна надати особисту інформацію для поновлення водійських прав, паспорта чи медичної ліцензії.

Шахрайство з використанням облікових записів електронної пошти призводить до шахрайських платежів або отримання конфіденційної ідентифікаційної інформації. Шахраї можуть захопити законну адресу електронної пошти та використовувати її для зв'язку з жертвами або створити власну адресу електронної пошти, яка майже ідентична законній, а потім зв'язуватися з жертвами.

Ці шахрайства часто спрямовані на підприємства або окремих осіб, які регулярно здійснюють банківські перекази та надсилають кошти для розрахунків. Шахраї також можуть компрометувати або підробляти інші форми зв'язку, такі як номери телефонів та додатки для віртуальних зустрічей, соціальну інженерію або інші методи комп'ютерного вторгнення. Ці схеми спрямовані на те, щоб спонукати жертву переказувати кошти на банківські рахунки, які, як вважається, належать надійним особам чи довіреним партнерам.

При здійсненні фінансового шахрайства вимагачі та інші кіберзлочинці часто використовують шкідливе програмне забезпечення для скоєння своїх злочинів. Шкідливе програмне забезпечення — це програмне забезпечення або код, призначений для пошкодження або виведення з ладу комп'ютера чи комп'ютерних систем або знищення даних. Шкідливе програмне забезпечення може надати злочинцям

доступ до комп'ютера для крадіжки облікових даних, зміни інформації облікового запису та здійснення шахрайських транзакцій.

Злочинці часто розповсюджують шкідливе програмне забезпечення жертвам через фішингові електронні листи, шкідливі веб-сайти та завантаження (наприклад, через незаконну розсилку інформації), захоплення систем доменних імен та шахрайські мобільні додатки. Правоохоронні органи виявили, що кіберзлочинні групи, що використовують шкідливе програмне забезпечення, часто використовують високоспеціалізовані, повторно встановлені інструменти, встановлені в середовищі жертви, щоб отримати доступ до її системи для зловмисних цілей. Оскільки ці існуючі програми та інструменти можуть використовуватися законним мережевим адміністратором жертви, зловмисне використання інструментів може бути важче виявити, ніж традиційне шкідливе програмне забезпечення.

Кіберзлочинні групи продовжують розробляти та продавати шкідливе програмне забезпечення через онлайн-форуми, тоді як інші використовують шкідливе програмне забезпечення для збору та монетизації фінансових даних та іншої особистої інформації в промислових масштабах.

Злочинці можуть передавати зібрані дані, такі як банківські паролі та облікові дані для входу, через ринки, що спеціалізуються на продажу скомпрометованої або викраденої особистої, фінансової та банківської інформації. Зловмисники можуть використовувати ці дані для ініціювання несанкціонованих переказів із банківських рахунків або для здійснення атак соціальної інженерії проти жертв, чий дані були викрадені.

За останні роки правовий та технологічний розвиток призвів до значного зростання активності онлайн-ігор у Сполучених Штатах. Хоча онлайн-ігри можуть приймати різні форми, особливе занепокоєння щодо незаконного фінансування викликають ризики відмивання грошей, пов'язані зі спортивними ставками, офшорними спортивними ставками та азартними іграми з віртуальними активами. Ця діяльність несе багато ризиків, що й традиційні азартні ігри в наземних казино. Однак існують унікальні ризики, що виникають через розмір та швидке зростання цих секторів, нерівномірне або неадекватне регулювання та анонімність, яку забезпечують онлайн-ігри.

Глобальна фінансова система стикається з постійною загрозою з боку фінансових та економічних злочинів, таких як відмивання грошей, фінансування тероризму, порушення економічних санкцій, хабарництво, корупція, шахрайство та зловживання ринком. Передбачаючи розвиток подій у 2025 році і далі, зазначається, що ці загрози посиляться через швидкий технологічний прогрес. Віртуальні активи та штучний інтелект, фундаментально змінюють як методи, що використовуються для скоєння цих злочинів, так і інструменти, доступні для боротьби з ними.

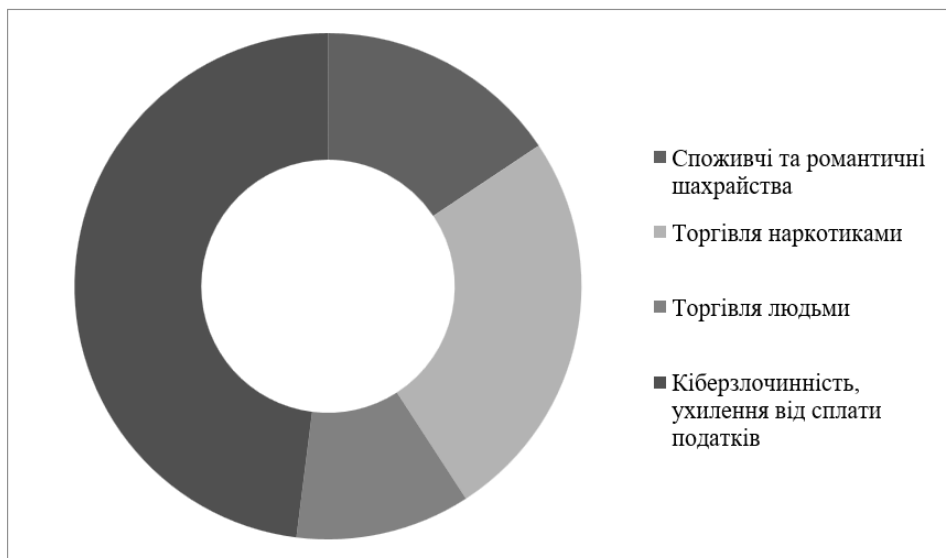

Рис. 1. Розподіл глобальних незаконних фінансових потоків
Джерело: [15]

Підрахунок усіх витрат, понесених боротьбою з фінансовими злочинами, є складним завданням. Витрати можуть бути прямими чи непрямими, відчутними чи нематеріальними, фіксованими чи змінними, одноразовими чи постійними. Глобальна система боротьби з фінансовим шахрайством можлива за умов, що державні та приватні установи повинні тісно співпрацювати як на національному,

так і на міжнародному рівнях. Приватні організації повинні виконувати завдання запобігання, виявлення та звітності, тоді як органи державної влади виконувати законодавчу, аналітичну та каральну частину роботи.

Висновки. Низка різновидів фінансового шахрайства у США залишалися незмінними протягом останніх років, однак глобальні виклики спричинені пандемією COVID-19 та інші нещодавні геополітичні, технологічні та фінансові події зокрема і військова агресія в Україні, розширили систему незаконних фінансів, і спричинили появу нових різновидів фінансового шахрайства.

Статистичні дані свідчать, що кількість фінансового шахрайства зросла протягом двох останніх років цьому сприяє використання віртуальних активів та розвиток цифрових технологій. Цифрові системи відмивання грошей (CMLO) домінують на професійному ринку.

У комплексі боротьби з фінансовим шахрайством задіяно багато учасників, що призводить до значних бюджетних витрат. Ці кошти спрямовуються на розвиток та підтримку постійно зростаючої кількості наглядових органів, підрозділів фінансової розвідки, взаємопов'язаних центральних реєстрів власності, міжурядових органів розробки політики, правоохоронних органів та низки інших великих бюрократичних установ, що займаються боротьбою з фінансовим шахрайством. А ще є витрати, пов'язані зі складними регуляторними та законодавчими процесами, за допомогою яких правила боротьби з відмиванням коштів – норми, процедури та технічні стандарти – узгоджуються перед їх виданням, а потім постійно оновлюються.

Література

1. Близнюк Т., Кирій В., Голубкін С. (2025) Фінансове шахрайство як загроза фінансової безпеки підприємства: сучасні виклики та методи протидії. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 338(1), С. 535-541.
2. Кізима Т., Хамига Ю. (2019) Фінансове шахрайство: теоретична концептуалізація та економічне підґрунтя. *Світ фінансів*. Вип. 2. С. 109–123.
3. Резнік О.М., Болгов Г.О. (2023) Фінансове шахрайство: сутність та заходи протидії. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11. С. 502-505.
4. Гончар Л. В., Малахова А. В., Невкипіла О. С. (2021) Фінансове шахрайство та безпека. *Інноваційна економіка*. № 3–4. С. 170–174.
5. Нежива М. О. Мисюк В. О. (2023) Протидія шахрайству в умовах війни. *Бізнес-інформ*. №1. С. 160-166.
6. Шикун В., Булик Д. (2023) Фінансове шахрайство на підприємствах та методи його запобігання. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. № 1. С. 70-79.
7. Shoetan, P. O., Oyewole, A. T., Okoye, C. C., Ofodile, O. C. (2024). Reviewing the role of big data analytics in financial fraud detection. *Finance & Accounting Research Journal*, 6(3), 384-394.
8. Karpoff, J. M. (2021). The future of financial fraud. *Journal of Corporate Finance*, 66, 101694.
9. Reurink, A. (2019). Financial fraud: A literature review. *Contemporary topics in finance: A collection of literature surveys*, 79-115.
10. Danyiuk, M., Dmytryshyn, M., Goran, T. (2021). Informatization in Ukraine: Realities, problems, prospects. *European Journal of Sustainable Development*, 10(4), P. 190-202.
11. Безділь, Н., Данилюк, М., Дмитришин, М. (2024) Ідентифікація та мінімізація ризиків фінансового шахрайства під час прийняття управлінських рішень. *Економіка та суспільство*, (64).
12. Дмитришин, М. В., Данилишин, М. М. (2015). Формування системи ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*, 11 (2), С. 131-138.
13. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 14.05.2025).
14. National Money Laundering Risk Assessment. (NMLRA). URL: <https://home.treasury.gov/system/files/136/2024-National-Money-Laundering-Risk-Assessment.pdf> (дата звернення 14.05.2025).
15. Global Financial and Economic Crime Outlook Introducing the Secretariat Economic Crime Index 2025 URL: <https://secretariat-intl.com/wp-content/uploads/2025/04/Secretariat-Global-Financial-and-Economic-Crime-Outlook-2025.pdf> (дата звернення 14.05.2025).

References

1. Blyznyiuk T., Kyriy V., Holubkin S. (2025) Finansove shakhraystvo yak zahroza finansovoyi bezpeky

pidpryyemstva: suchasni vyklyky ta metody protydyi. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences, 338(1), pp. 535-541.

2. Kizyma T., Khamyha Yu. (2019) Finansove shakhraystvo: teoretychna kontseptualizatsiya ta ekonomichne pidgruntia [Financial fraud: theoretical conceptualization and economic background]. *Svit finansiv*. Vol. 2. pp. 109–123.

3. Reznik O.M., Bolhov H.O. (2023) Finansove shakhraystvo: sutnist' ta zakhody protydyi [Financial Fraud: Nature and Countermeasures]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*. No. 11. pp. 502-505.

4. Honchar L. V., Malakhova A. V., Nevkypila O. S. (2021) Finansove shakhraystvo ta bezpeka [Financial fraud and security]. *Innovatsiyna ekonomika*. No. 3–4. pp. 170–174.

5. Nezhiva M.O. Mysyuk V.O. (2023) Prottydiya shakhraystvu v umovakh viyny [Anti-fraud in war conditions]. *Biznes-inform*. No. 1. pp. 160-166.

6. Shikun V., Bulyk D. (2023) Finansove shakhraystvo na pidpryyemstvakh ta metody yoho zapobihannya [Financial fraud at enterprises and methods of its prevention]. *Ekonomichnyy chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrayinky*. No. 1. pp. 70-79.

7. Shoetan, P. O., Oyewole, A. T., Okoye, C. C., Ofodile, O. C. (2024). Reviewing the role of big data analytics in financial fraud detection. *Finance & Accounting Research Journal*, 6(3), pp. 384-394.

8. Karpoff, J.M. (2021). The future of financial fraud. *Journal of Corporate Finance*, 66, 101694.

9. Reurink, A. (2019). Financial fraud: A literature review. *Contemporary topics in finance: A collection of literature surveys*, 79-115.

10. Danyliuk, M., Dmytryshyn, M., Goran, T. (2021). Informatization in Ukraine: Realities, problems, prospects. *European Journal of Sustainable Development*, 10(4), pp. 190-202.

11. Bezdil', N., Danylyuk, M., Dmytryshyn, M. (2024) Identyfikatsiya ta minimizatsiya ryzykiv finansovoho shakhraystva pid chas pryynyattya upravlins'kykh rishen'. *Ekonomika ta suspil'stvo*, (64).

12. Dmytryshyn, M.V., Danylyshyn, M.M. (2015). Formuvannya systemy efektyvnoho upravlinnya finansovymy resursamy pidpryyemstva [Formation of a system of effective management of the company's financial resources]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, 11 (2), pp. 131-138.

13. Kryminalnyy kodeks Ukrayiny. [Criminal Code of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (accessed May, 06, 2025).

14. National Money Laundering Risk Assessment. (NMLRA). URL: <https://home.treasury.gov/system/files/136/2024-National-Money-Laundering-Risk-Assessment.pdf> (accessed May, 06, 2025).

15. Global Financial and Economic Crime Outlook Introducing the Secretariat Economic Crime Index 2025 URL: <https://secretariat-intl.com/wp-content/uploads/2025/04/Secretariat-Global-Financial-and-Economic-Crime-Outlook-2025.pdf> (accessed May, 14, 2025).